

MASYARAKAT NELAYAN DI NEGERI PAHANG: SATU KAJIAN SOSIOEKONOMI

*Mohammad Raduan Mohd. Ariff
Amaluddin Bakeri*

PENGENALAN

Sebelum pelaksanaan Dasar Ekonomi Baru (DEB) pada tahun 1970, masyarakat nelayan di Malaysia sering digambarkan sebagai golongan yang mempunyai taraf sosioekonomi yang rendah. Masyarakat nelayan termasuk dalam kategori tujuh golongan di luar bandar yang berada di bawah garis kemiskinan.¹ Berdasarkan laporan Rancangan Malaysia Ketiga, pada tahun 1970 terdapat kira-kira 38,000 keluarga nelayan di Semenanjung Malaysia. Di Pantai Timur Semenanjung Malaysia, sebilangan besar nelayan terdiri daripada orang-orang Melayu, manakala di Pantai Barat dua pertiga adalah kaum Cina. Daripada jumlah tersebut dianggarkan 28,000 keluarga berada di bawah garis kemiskinan iaitu 19,000 di Pantai Timur dan 9,000 di Pantai Barat. Di Pantai Timur, kadar kemiskinan adalah 95% berbanding di Pantai Barat yang mempunyai kadar kemiskinan lebih rendah.² Pada tahun-tahun 1970an dengan mengambil kira keadaan harga barang yang semakin meningkat serta bilangan ahli keluarga nelayan yang ramai iaitu secara purata di antara lima hingga tujuh orang, garis kemiskinan diletakkan pada kadar jumlah pendapatan di antara RM200 hingga RM300 sebulan.³

Kemiskinan masyarakat nelayan telah dibuktikan melalui tulisan-tulisan tentang kemiskinan golongan nelayan yang telah dijalankan oleh beberapa orang penulis. Antaranya termasuklah Rosemary Firth⁴, Wan Abdul Kadir Wan Yusuf⁵, Wan Hashim Wan Teh⁶, Ishak Shaari⁷, Raymond Firth⁸ dan Mahathir Mohammad⁹. Secara umum, penulis-penulis ini telah memperihalkan keadaan sosioekonomi nelayan yang rendah. Ini kerana wujudnya beberapa faktor, antaranya termasuklah kekurangan modal, kemunduran teknologi, kelemahan sistem pemasaran dan taraf pendidikan nelayan yang rendah.

Untuk mengatasi masalah kemiskinan nelayan, pihak kerajaan telah menjalankan pelbagai usaha pembangunan yang disasarkan dalam setiap rancangan pembangunan lima tahun iaitu bermula dari Rancangan Malaysia Pertama hingga Rancangan Malaysia Ke-8. DEB telah dilaksanakan dalam Rancangan Malaysia Kedua (1971-75) hingga Rancangan Malaysia Kelima (1986-1990) dengan memberi tumpuan kepada dua objektif utama. Pertama, untuk membasmi kemiskinan melalui peningkatan pendapatan dan penambahan peluang pekerjaan bagi semua warganegara Malaysia tanpa mengira kaum. Kedua, untuk mempercepatkan lagi proses penyusunan semula masyarakat Malaysia bagi membetulkan ketidakseimbangan ekonomi yang ada supaya mengurangkan serta menghapuskan pembahagian kerja

mengikut kaum.¹⁰

Untuk meningkatkan taraf hidup nelayan, pihak kerajaan melalui Jabatan Perikanan Malaysia dan Lembaga Kemajuan Ikan Malaysia (LKIM) telah diberi tanggungjawab melaksanakan pelbagai projek pembangunan. Di bawah Jabatan Perikanan Malaysia, antara langkah yang telah dijalankan termasuklah Program Pembangunan Pentadbiran dan Kewangan, Program Perancangan Korporat, Program Pengembangan Laut, Program Pembangunan Ternakair dan Program Taman Laut. Manakala di bawah LKIM, program-program yang dilaksanakan antaranya termasuklah Program Pembangunan Sosial Nelayan, Program Institusi Nelayan, Program Persatuan Nelayan, Projek Pembangunan Rakyat Termiskin dan Khidmat Sokongan Pemasaran.

Selepas lebih 30 tahun pelbagai usaha pembangunan dilaksanakan oleh pihak kerajaan yang salah satu tujuan utamanya adalah untuk membasmi kemiskinan, timbul persoalan tentang apakah nelayan masih lagi miskin? Dengan demikian, penulisan ini bertujuan untuk melihat realiti aspek sosioekonomi masyarakat nelayan pada masa kini setelah usaha-usaha pembangunan giat dijalankan. Untuk meneliti keadaan sosioekonomi nelayan secara terperinci, seramai 160 orang nelayan di negeri Pahang telah dipilih sebagai sampel kajian. Pemilihan tersebut dilakukan secara rawak dan nelayan telah ditemubual dengan menggunakan borang soal-selidik.

Seramai 69 orang (43.13%) nelayan diambil dari Kuala Kuantan, 30 orang (18.75%) nelayan dari Kuala Pahang, 22 orang (13.75%) nelayan dari Sungai Karang, 20 orang (12.50%) nelayan dari Beserah, 14 orang (8.75%) nelayan dari Pekan dan lima orang (3.13%) nelayan dari Penur. Perlu dijelaskan, pemilihan di atas adalah amat bergantung kepada kesudian nelayan menjadi responden. Ini disebabkan ramai nelayan tidak mahu disoal-selidik kerana berpendapat kajian terhadap mereka telah kerap dilakukan, tetapi mereka tidak mendapat sebarang faedah daripada hasil kajian tersebut.

Perbincangan yang diutarakan terlebih dahulu menghuraikan tentang latar belakang nelayan yang dikaji antaranya tempat asal, taraf perkahwinan, suku kaum, taraf pendidikan, tempat tinggal dan kemudahan asas. Seterusnya penulisan ini akan meneliti kegiatan menangkap ikan yang dijalankan nelayan antaranya perkakas yang digunakan, kawasan operasi dan jangka masa operasi. Selain itu, aspek pemasaran turut dihuraikan secara terperinci. Penulisan ini kemudiannya akan mengupas tentang pekerjaan sampingan nelayan. Untuk melihat kaedah ekonomi nelayan, perbincangan seterusnya akan mengupas perkara-perkara yang berkaitan dengan pembahagian pendapatan, jumlah pendapatan dan perbelanjaan nelayan. Di bahagian akhir penulisan ini analisa dilakukan ke atas aspek simpanan dan pemilikan harta nelayan.

LATAR BELAKANG NELAYAN

Sepuluh daripada bilangan nelayan yang dikaji iaitu 50% adalah terdiri daripada anak tempatan. Selebihnya, sebanyak 5.6% nelayan berasal dari tempat-tempat

lain di negeri Pahang dan peratusan yang agak besar iaitu 37.5% nelayan didapati berasal dari negeri Terengganu. Hal ini berlaku kerana kedudukan negeri Terengganu yang terletak bersebelahan dengan lokasi kajian. Nelayan yang berasal dari negeri-negeri lain di Malaysia hanya mewakili peratusan yang kecil iaitu sebanyak 1.9% berasal dari negeri Kelantan, manakala Johor dan Perak masing-masing menyumbangkan 1.25%. Selebihnya sebanyak 1.25% nelayan berasal dari negara Kemboja dan peratusan yang sama bagi nelayan berasal dari negara Indonesia.

Sebilangan besar nelayan di atas iaitu 45.63% telah tinggal di tempat kediaman sekarang sejak lahir lagi. Mereka ini terdiri daripada nelayan-nelayan yang merupakan anak tempatan. Selebihnya sebanyak 15% nelayan telah tinggal di kawasan kajian lebih daripada 30 tahun, 10.63% di antara 26 hingga 30 tahun, 6.25% di antara 21 hingga 25 tahun, 10.63% di antara 16 hingga 20 tahun dan 6.25% di antara 10 hingga 15 tahun. Nelayan yang tinggal kurang daripada 10 tahun hanya mewakili 5.63%. Peratusan ini menunjukkan walaupun kebanyakan nelayan bukan anak tempatan tetapi mereka telah tinggal lama di kawasan kajian.

Tempoh lama menetap di tempat kediaman nelayan masa kini adalah selaras dengan struktur umur mereka. Dari segi umur, didapati 31.9% nelayan berumur di antara 41 hingga 50 tahun dan diikuti 21.9% berumur di antara 31 hingga 40 tahun. Ini bermakna aktiviti perikanan di negeri Pahang sebilangan besarnya dilakukan oleh golongan yang aktif. Walau bagaimanapun, nelayan yang berumur lebih 50 tahun juga mencatatkan peratusan yang agak besar iaitu 20.62%. Ini menunjukkan golongan tua masih boleh meneruskan pekerjaan sebagai nelayan walaupun usia telah meningkat. Mereka ini hampir keseluruhan merupakan nelayan yang menjalankan aktiviti perikanan secara bersendirian dengan menggunakan peralatan perikanan berskala kecil seperti pancing, bubu dan pukat hanyut.

Golongan nelayan muda yang berumur kurang daripada 30 tahun hanya mencatatkan peratusan yang kecil iaitu sebanyak 14.38%. Peratusan ini menunjukkan bahawa sebilangan besar golongan muda tidak berminat untuk menceburi bidang perikanan. Penurunan bilangan orang muda yang ingin menjadi nelayan merupakan fenomena yang berlaku di kebanyakan tempat di Malaysia. Ini menyebabkan pada masa kini sebanyak 21% daripada jumlah nelayan di negara ini terdiri daripada nelayan-nelayan asing terutamanya dari Thailand.

Dari segi taraf pendidikan, kebanyakan nelayan iaitu 55.88% telah menerima pendidikan tertinggi Sekolah Rendah Melayu. Nelayan yang menerima pendidikan Sekolah Rendah Inggeris sebanyak 1.25%. Ini menunjukkan sebilangan besar nelayan telah mendapat pendidikan peringkat rendah yang sekurang-kurangnya membolehkan mereka membaca, menulis dan mengira. Mereka menjadi nelayan kerana tidak berpeluang untuk bekerja di sektor lain disebabkan taraf pendidikan yang rendah. Nelayan yang menerima pendidikan Sekolah Menengah hanya sebanyak 28.13%. Mereka ini merupakan nelayan-nelayan muda yang berumur kurang daripada 40 tahun, yang tidak mahu meninggalkan kampung halaman. Kajian ini mendapati hanya sebilangan kecil nelayan tidak bersekolah iaitu sebanyak 13.13% dan kebanyakan mereka telah berusia lebih 50 tahun.

Hampir keseluruhan nelayan di atas iaitu sebanyak 98.13% adalah beragama Islam. Selebihnya sebanyak 1.25% beragama Buddha dan seorang nelayan tidak menganuti sebarang agama. Nelayan yang beragama Islam keseluruhan mereka berketurunan Melayu. Sementara itu, nelayan yang beragama Buddha dan yang tidak beragama berketurunan Cina.

Sebilangan besar nelayan iaitu 77.5% telah pun mendirikan rumahtangga. Manakala sebanyak 18.13% nelayan lagi masih bujang dan selebihnya 4.38% nelayan berstatus duda. Pola taraf perkahwinan ini menunjukkan keselarasan dengan struktur umur nelayan. Bagi nelayan-nelayan yang telah berumahtangga, mereka mempunyai bilangan tanggungan yang ramai. Sebanyak 36.9% nelayan mempunyai tanggungan di antara empat hingga enam orang, 25% di antara satu hingga tiga orang, 16.9% di antara tujuh hingga sembilan orang dan 2.5% melebihi 10 orang. Ini menunjukkan sebilangan besar nelayan mempunyai saiz keluarga yang besar.

Nelayan yang telah berumahtangga, kebanyakan mereka mempunyai isteri yang hanya menjadi suri rumah sepenuh masa. Isteri nelayan yang bekerja didapati 6.25% bekerja sendiri. Terdapat juga isteri nelayan yang bekerja dengan sektor swasta iaitu sebanyak 5.63%. Selebihnya adalah nelayan yang mempunyai isteri bekerja di sektor kerajaan iaitu sebanyak 1.88%. Peratusan ini menunjukkan, pada masa kini sebilangan isteri nelayan telah memainkan peranan dalam menyumbang kepada ekonomi keluarga.

Dari segi anak, sebilangan besar nelayan iaitu 42.5% mempunyai anak pertama yang belum bekerja di mana hampir keseluruhan anak nelayan ini masih lagi bersekolah. Bagi anak pertama yang sudah bekerja, kebanyakan mereka tidak mewarisi pekerjaan bapa iaitu menjadi nelayan. Ini terbukti apabila sebanyak 25% nelayan, mempunyai anak pertama yang bekerja dengan pihak swasta. Manakala sebanyak 8.7% nelayan mempunyai anak pertama yang bekerja sendiri. Nelayan yang mempunyai anak pertama bekerja dengan pihak kerajaan amat kecil bilangannya iaitu 3.13%.

Pada masa kini sebilangan besar nelayan telah mampu memiliki rumah sendiri. Ini terbukti apabila didapati seramai 108 orang nelayan menetap di tempat kediaman sendiri. Hanya sebilangan kecil sahaja iaitu seramai 25 orang yang tinggal di rumah sewa. Nelayan yang memiliki rumah sendiri sebilangan besar mereka telah berkahwin dan mempunyai anak-anak serta berada dalam lingkungan umur 30 hingga 50 tahun. Bagi nelayan yang belum berkahwin, didapati seramai 18 orang tinggal dengan ibu bapa, tiga orang menumpang di rumah saudara-mara dan dua orang tinggal di rumah majikan. Nelayan yang telah berkahwin didapati hanya seramai dua orang sahaja yang tinggal dengan ibu bapa mertua, manakala dua orang lagi merupakan nelayan tua yang tinggal di rumah anak mereka.

Rumah nelayan sebilangan besarnya adalah jenis rumah sebuah yang menggunakan bahan binaan daripada kayu. Seramai 104 orang nelayan memiliki rumah jenis ini di mana nelayan dari mukim Kuala Kuantan adalah yang paling ramai. Rumah jenis ini menjadi pilihan utama nelayan kerana pada masa dahulu kosnya agak murah berbanding rumah batu. Selain itu, faktor fizikal tanah juga

mempengaruhi pembinaan rumah. Rata-rata rumah nelayan dibina di kawasan pinggir pantai yang mempunyai tanah berpantai yang sering terdedah kepada hakisan. Oleh itu, keadaan ini tidak memungkinkan nelayan untuk membina rumah sebuah batu. Walaupun begitu, terdapat juga nelayan yang tinggal di rumah jenis rumah sebuah batu iaitu seramai 27 orang, rumah sebuah separuh batu dan kayu mencatatkan bilangan yang sama, manakala selebihnya masing-masing seorang memiliki rumah teres dan rumah setinggan.

Hampir keseluruhan rumah-rumah nelayan di atas telah dilengkapi dengan kemudahan asas. Majoriti nelayan yang dikaji iaitu 98.75% mempunyai kemudahan bekalan elektrik di tempat kediaman. Hanya dua orang nelayan sahaja yang tidak menerima kemudahan bekalan elektrik di rumah. Mereka menggunakan pelita untuk menerangi ruang rumah pada waktu malam. Dengan adanya kemudahan bekalan elektrik, kebanyakan rumah nelayan pada masa kini telah dilengkapi dengan pelbagai peralatan elektrik. Antaranya termasuklah peti televisyen, set hi-fi, mini kompo, pemain video cakera padat, mesin membasuh pakaian, peti sejuk, periuk nasi elektrik dan cerek elektrik.

Selain bekalan elektrik, sebilangan besar nelayan iaitu 93% mempunyai kemudahan bekalan air paip di rumah. Selebihnya sebanyak 7% nelayan tidak mendapat kemudahan bekalan air paip di tempat kediaman. Mereka hanya menggunakan air telaga atau perigi untuk melakukan aktiviti harian seperti memasak, membasuh pakaian dan mandi. Rumah-rumah yang mempunyai bekalan air paip kebanyakannya memasang paip air di bilik air dan singki di ruang dapur.

Selaras dengan kemudahan bekalan air paip juga, kebanyakan rumah nelayan iaitu 76% telah dilengkapi dengan kemudahan tandas yang secara umumnya terdiri daripada jenis tandas curah. Selebihnya sebanyak 24% nelayan yang dikaji tidak mempunyai kemudahan tandas di tempat kediaman. Nelayan yang tidak mempunyai kemudahan tandas ini masih lagi menggunakan cara tradisional iaitu membuang air di kawasan semak samun dan kawasan pantai sekitar tempat tinggal mereka.

Kemudahan asas lain yang terdapat di rumah nelayan adalah telefon. Hampir separuh daripada bilangan nelayan yang dikaji iaitu seramai 74 orang mempunyai kemudahan telefon di tempat kediaman masing-masing. Nelayan di mukim Kuala Kuantan mencatatkan bilangan paling ramai mempunyai kemudahan telefon di rumah iaitu seramai 35 orang. Dengan adanya kemudahan telefon, dapat memudahkan lagi komunikasi di antara nelayan dengan rakan-rakan sekerja, saudara-mara dan jiran sekampung. Pada masa kini juga didapati seramai empat orang nelayan telah memasang talian internet di rumah.

AKTIVITI MENANGKAP IKAN

Aktiviti menangkap ikan di negeri Pahang didominasi oleh nelayan yang menggunakan peralatan Pancing dan Bubu. Ini terbukti apabila sebanyak 23.27% daripada nelayan yang dikaji menggunakan Pancing, manakala 22.01% menggunakan Bubu dalam operasi menangkap ikan. Nelayan yang menggunakan lain-lain perkakas setiap

satu tidak melebihi sepuluh peratus.

Nelayan yang menggunakan bot Pukat Tunda <10GRT adalah 6.92%, Pukat Tunda >10GRT 9.43%, Pukat Tunda >25GRT 3.14%, Pukat Tunda >40GRT 0.63% dan Pukat Tunda >70GRT 1.89%. Selain Pukat Tunda, nelayan di kawasan kajian turut menggunakan bot Pukat Jerut Ikan >40GRT yang mewakili sebanyak 5.03% dan bot Pukat Jerut Bilis >10GRT sebanyak 2.52%. Nelayan yang menggunakan bot Pukat Hanyut enjin dalam juga mencatatkan peratusan yang kecil iaitu 2.52%, manakala bot Pukat Hanyut enjin sangkut 3.14%. Hanya seorang nelayan yang menjalankan operasi menangkap ikan dengan menggunakan bot Pukat Tangkul.

Dilihat dari segi taburan, didapati perkakas Pancing digunakan di semua mukim yang dikaji. Begitu juga keadaannya dengan Bubu yang digunakan di semua kawasan kecuali mukim Sungai Karang. Dalam pada itu, Pukat Tangkul hanya digunakan oleh nelayan di mukim Kuala Pahang, manakala Pukat Jerut Bilis >10GRT digunakan oleh nelayan-nelayan mukim Sungai Karang dan Beserah sahaja.

Sementara itu, peralatan Pukat Tunda tidak digunakan oleh nelayan-nelayan Sungai Karang, Beserah, Penur dan Pekan. Nelayan Kuala Kuantan pula beroperasi menggunakan semua kategori Pukat Tunda. Bagi nelayan di Kuala Pahang, mereka hanya menggunakan Pukat Tunda <10GRT dan Pukat Tunda >10GRT. Ini kerana, taburan alat menangkap ikan di atas adalah bergantung kepada jenis tangkapan yang didaratkan dan keadaan dasar laut di sesebuah perairan.¹¹ Berdasarkan maklumat di atas, jelas menunjukkan bahawa nelayan di negeri Pahang pada masa kini menjalankan aktiviti menangkap ikan dengan menggunakan teknologi perikanan yang moden.

Walaupun sebilangan besar nelayan beroperasi dengan menggunakan teknologi perikanan moden, mereka tidak menangkap ikan di perairan laut dalam. Nelayan didapati masih terikat dengan aktiviti menangkap ikan di perairan pantai. Ini terbukti apabila perangkaan menunjukkan sebanyak 62.2% nelayan menangkap ikan di kawasan perairan di antara tiga batu hingga 12 batu dari pantai. Nelayan yang menjalankan operasi menangkap ikan di perairan tersebut terdiri daripada semua perkakas kecuali Pukat Tunda >70GRT dan Pukat Tangkul.

Sementara itu, sebanyak 22% nelayan menangkap ikan di perairan 13 batu hingga 30 batu dari pantai. Mereka terdiri daripada nelayan Pukat Tunda >25GRT, Pukat Jerut Ikan >40GRT, Pukat Tangkul, Pancing dan Bubu. Bagi nelayan yang menjalankan aktiviti menangkap ikan di perairan melebihi 30 batu dari pantai mereka mewakili sebanyak 14.46%. Di kawasan perairan ini, nelayan-nelayan beroperasi dengan menggunakan perkakas Pukat Tunda >10GRT, Pukat Tunda >70GRT, Pancing dan Bubu.

Perlu dijelaskan, penggunaan perkakas Pancing dan Bubu dalam aktiviti perikanan di negeri Pahang adalah dijalankan secara komersil. Pada tahun 1998, mengikut anggaran perkakas perikanan di negeri tersebut yang dilaporkan oleh Jabatan Perikanan, jumlah Pancing adalah sebanyak 1178 buah manakala Bubu sebanyak 1125 buah. Kedua-dua jenis perkakas tersebut masing-masing mendaratkan sebanyak 1910 tan metrik dan 2176 tan metrik ikan laut.¹² Penggunaan teknologi perikanan

moden dan jarak kawasan operasi di atas menunjukkan, walaupun pada masa kini sektor perikanan di negeri Pahang dijalankan secara komersil tetapi ia adalah berskala sederhana.

Selain nelayan-nelayan yang menjalankan operasi menangkap ikan di perairan tiga batu dan lebih dari pantai, masih terdapat 1.89% nelayan yang menangkap ikan di kawasan perairan kurang satu batu dari pantai. Mereka terdiri daripada nelayan-nelayan artisanal yang menangkap ikan dengan menggunakan perkakas Pancing dan Pukat Tangsi. Untuk menuju ke kawasan menangkap ikan, nelayan-nelayan ini menggunakan bot-bot berenjin sangkut yang bersaiz kecil.

Oleh kerana kebanyakan nelayan menangkap ikan di perairan pantai, mereka tidak berada lama di laut semasa menangkap ikan. Ini terbukti apabila sebanyak 62.26% nelayan menjalankan kerja menangkap ikan secara pulang hari. Mereka turun ke laut pada waktu pagi dan pulang pada waktu petang atau sebaliknya. Waktu nelayan turun ke laut adalah bergantung kepada keadaan pasang surut air. Sebilangan besar nelayan pulang hari terdiri daripada nelayan Pancing, Bubu, Pukat Hanyut, Pukat Tunda >10 GRT dan Pukat Tunda <10 GRT.

Peratusan yang agak besar iaitu 29.56% nelayan pergi menangkap ikan di antara satu hingga dua hari. Bagi yang melebihi dua hari peratusannya amat kecil, iaitu 3.14% bagi nelayan yang menangkap ikan di antara tiga hingga empat hari dan 1.26% di antara lima hingga enam hari. Nelayan yang pergi menangkap ikan lebih daripada satu minggu hanya sebanyak 3.78% di mana secara keseluruhan mereka adalah nelayan Pukat Tunda >70GRT dan nelayan Pancing. Maklumat di atas jelas menunjukkan bahawa nelayan yang pergi menangkap ikan lebih daripada seminggu amat kecil bilangannya. Ini kerana sebilangan besar nelayan menjalankan operasi menangkap ikan di kawasan yang tidak jauh dari pantai. Perkara ini menunjukkan bahawa nelayan masih boleh bergantung kepada sumber perikanan yang terdapat di kawasan pantai. Ia sekaligus membuktikan usaha pihak kerajaan membangunkan sumber perikanan pantai melalui projek unjam-unjam yang bertujuan membolehkan nelayan pantai menangkap ikan secara berterusan berjaya dilaksanakan.¹³

Walaupun kebanyakan nelayan beroperasi secara pulang hari, sebilangan besar mereka tidak turun ke laut setiap hari dalam sebulan. Sebanyak 48.43% nelayan hanya menjalankan operasi menangkap ikan kurang daripada 15 hari, 29.56% di antara 16 hingga 20 hari dan 21.38% di antara 21 hingga 25 hari dalam sebulan. Nelayan-nelayan ini tidak turun ke laut kerana bergantung kepada keadaan laut yang kadang-kala bergelora dan berlaku tiupan angin kencang. Keadaan ini menimbulkan bahaya kepada nelayan khususnya yang menggunakan bot-bot perikanan bersaiz kecil. Bagi bot-bot perikanan bersaiz besar keadaan ini tidak menjadi masalah kecuali pada musim tengkujuh yang benar-benar memaksa mereka untuk tidak turun ke laut. Selain itu, nelayan tidak turun ke laut sekurang-kurangnya empat hari dalam sebulan kerana cuti umum yang jatuhnya pada hari Jumaat atau Ahad. Nelayan juga tidak turun ke laut sekiranya mereka hendak membaiki bot atau pukat yang rosak. Sekiranya nelayan sakit, menghadiri majlis kenduri-kendara, menziarahi saudara-mara atau sebab-sebab peribadi yang lain, mereka juga tidak akan turun

menangkap ikan. Kajian mendapati hanya seorang nelayan sahaja yang menjalankan operasi menangkap ikan di antara 26 hingga 31 hari dalam sebulan.

Sebagaimana yang telah dijelaskan, nelayan tidak turun ke laut pada musim tengkujuh. Secara umum nelayan tidak atau kurang pergi ke laut bermula daripada bulan Oktober hingga bulan Februari. Hasil kajian mendapati 26.42% nelayan tidak pergi ke laut pada bulan Disember dan Januari, 23.9% nelayan tidak ke laut pada bulan Disember, Januari dan Februari dan 16.98% nelayan tidak ke laut dari bulan November hingga Januari. Bakinya tidak dapat ke laut pada salah satu atau pun dua atau tiga daripada bulan-bulan tersebut. Berdasarkan peratusan di atas dapat dirumuskan bahawa nelayan di kawasan kajian tidak dapat turun ke laut di antara satu hingga tiga bulan dalam musim tengkujuh.

Saiz bot dan jarak kawasan operasi menangkap ikan sebagaimana yang diterangkan di atas mempengaruhi kos perbelanjaan minyak yang dikeluarkan oleh nelayan dalam sekali ke laut. Bagi bot-bot perikanan bersaiz kecil yang menggunakan perkakas seperti Pancing, Bubu, Pukat Hanyut dan Pukat Tunda <10GRT menggunakan minyak kurang daripada RM50 dalam sekali ke laut. Nelayan-nelayan ini merupakan 62.69% daripada nelayan yang dikaji dan sebilangan besarnya adalah nelayan pulang hari. Selebihnya, nelayan yang membelanjakan minyak di antara RM51 hingga RM100 dalam sekali ke laut sebanyak 13.21%, RM101 hingga RM200 sebanyak 1.95%, RM201 hingga RM400 sebanyak 2.5% dan melebihi RM400 sebanyak 5.66%. Kebanyakan nelayan tersebut terdiri daripada nelayan yang berada lama di laut semasa menangkap ikan. Sementara itu, terdapat sebanyak 3.77% nelayan yang tidak mengetahui jumlah minyak yang dibelanjakan, kerana semuanya ditanggung oleh pihak taukeh. Minyak secara umumnya dibeli di pusat-pusat penjualan minyak yang terletak di Kompleks Perikanan LKIM dan pengkalan atau jeti persendirian. Minyak yang dibeli adalah minyak jenis diesel dengan harga RM0.86 satu liter.

Selain minyak, air batu juga merupakan bekalan penting dalam operasi menangkap ikan. Kos perbelanjaan air batu bagi sebuah bot bergantung kepada lama masa di laut dan jumlah hasil tangkapan yang disasarkan. Hasil kajian ini mendapati 36.84% daripada nelayan membelanjakan di antara RM51 hingga RM100 untuk air batu bagi sekali ke laut. Nelayan-nelayan lain sebanyak 21.38% membelanjakan kurang daripada RM10 dan 21.38% di antara RM10 hingga RM50 untuk air batu sekali ke laut. Baki nelayan sebanyak 7.55% membelanjakan lebih daripada RM101 untuk air batu. Sementara itu 11.95% nelayan menggunakan air batu yang dibiayai oleh taukeh. Selebihnya sebanyak 1.26% tidak menggunakan air batu dalam operasi perikanan mereka. Air batu dibeli terus dari kilang air batu yang juga terletak di sekitar Kompleks Perikanan LKIM. Air batu dibeli pada harga lapan ringgit bagi satu blok.

Dari segi perbelanjaan nelayan untuk makanan dalam sekali ke laut juga dipengaruhi oleh lama masa nelayan berada di laut. Bagi nelayan-nelayan yang menangkap ikan secara pulang hari, perbelanjaan untuk makanan dalam sekali ke laut adalah rendah. Sebanyak 32.7% daripada nelayan membelanjakan di antara

lima hingga sepuluh ringgit untuk makanan bagi sekali ke laut dan 17.61% berbelanja di antara RM11 hingga RM20. Selebihnya sebanyak 32.7% nelayan mempunyai perbelanjaan makanan sekali ke laut yang agak tinggi iaitu di antara RM21 hingga RM50. Manakala 16.98% nelayan lagi lebih RM50. Nelayan-nelayan yang mempunyai perbelanjaan untuk makanan dalam sekali ke laut yang tinggi adalah mereka yang menangkap ikan bagi tempoh lebih dua hari.

Selain perbelanjaan makanan, sebilangan kecil nelayan terlibat dalam perbelanjaan lain-lain seperti rokok dan umpan ketika hendak turun ke laut. Sebanyak 7.55% nelayan membelanjakan kurang daripada RM10 untuk perbelanjaan lain-lain dalam sekali ke laut. Selebihnya 2.52% nelayan membelanjakan di antara RM11 hingga RM20. Sementara itu terdapat sebanyak 9.44% nelayan yang membuat perbelanjaan lain-lain dalam sekali ke laut di antara RM41.00 hingga RM320.00. Hampir keseluruhan mereka merupakan nelayan-nelayan bot pancing yang membelanjakan wang untuk membeli umpan. Dalam pada itu terdapat seramai 1.89% nelayan yang perbelanjaan lain-lainnya ditanggung sepenuhnya oleh pihak taukeh.

Berdasarkan penjelasan di atas dapat dibuat kesimpulan bahawa nelayan-nelayan pada masa kini membelanjakan wang yang banyak untuk mendapatkan input-input perikanan. Keadaan ini jauh berbeza dengan nelayan-nelayan pantai sebelum tahun 1970an.¹⁴

PEMASARAN IKAN

Ikan-ikan yang didaratkan oleh nelayan sebahagian besarnya dijual kepada taukeh bot dan perkakas atau taukeh ikan. Peratusan menunjukkan hampir 80% nelayan menjualkan hasil tangkapan mereka kepada golongan tersebut. Sementara itu, sebanyak 11.32% menjualkan hasil tangkapan kepada pemborong, 2.52% kepada Persatuan Nelayan dan sebanyak 5.66% menjual sendiri hasil tangkapan terus kepada pengguna. Daripada data di atas didapati, kaum nelayan yang dikaji masih bergantung kuat kepada golongan taukeh ikan atau taukeh bot. Data yang sama juga memperlihatkan bahawa Persatuan Nelayan masih belum berjaya memainkan peranannya dalam urusan pemasaran hasil perikanan.

Dari segi lokasi, didapati 35.22% nelayan menjualkan hasil perikanan yang diperoleh di Komplek Perikanan LKIM, manakala 31.45% nelayan di pengkalan atau jeti persendirian. Sementara itu 17.61% menjualkan hasil perikanan mereka di pasar, 11.95% menjualkan hasil perikanan mereka di pantai dan bakinya 3.77% di lain-lain tempat. Perangkaan kajian ini juga memperlihatkan nelayan menjualkan hasil tangkapan mereka kepada taukeh ikan atau taukeh bot di semua lokasi di atas iaitu 36.22% menjualkan hasil tangkapan di Komplek Perikanan LKIM, 31.5% di pengkalan atau jeti persendirian, 17.32% di pasar, 13.39% di tepi pantai dan 1.58% di lain-lain tempat.

PERIKANAN KAWASAN BAKAU DAN TERNAKAIR

Selain daripada nelayan-nelayan yang menangkap ikan di laut, terdapat seramai tiga orang nelayan yang dikaji menjalankan kegiatan perikanan di kawasan bakau. Nelayan-nelayan tersebut menggunakan jala, jaring dan pukat udang dalam operasi penangkapan ikan yang dilakukan. Secara keseluruhan, nelayan ini memperoleh hasil tangkapan kurang daripada tiga kilogram dalam satu trip operasi. Jenis-jenis tangkapan yang didaratkan terdiri daripada udang, ikan duri, ikan sembilang dan ketam. Kesemua hasil tangkapan yang diperoleh dijual kepada taukeh ikan yang menunggu kepulauan nelayan di tepi pantai atau pengkalan persendirian. Lazimnya waktu pendaratan ikan adalah pada waktu tengahari atau petang.

Bagi nelayan yang mengusahakan kegiatan ternakair didapati hanya seorang nelayan yang terlibat. Operasi kegiatan ternakair ini bertempat di Kuala Pahang. Sebanyak empat buah kolam yang setiap satu berukuran 2.5 X 4.0 meter telah diusahakan oleh nelayan tersebut. Kolam-kolam berkenaan telah digunakan untuk memelihara dan membiak udang harimau.¹⁵ Hasil ternakan dijual terus ke kilang untuk dijadikan sebagai baka. Secara purata pendapatan yang diperoleh daripada penjualan hasil ternakan adalah RM18000 setahun.

PEKERJAAN SAMPINGAN NELAYAN

Hampir keseluruhan nelayan yang dikaji iaitu 81.13% tidak mempunyai pekerjaan sampingan. Bagi nelayan yang mempunyai pekerjaan sampingan didapati 14.47% bekerja sendiri di dalam kawasan kajian dan 3.14% bekerja dengan pihak swasta di dalam kawasan kajian. Dalam pada itu 0.63% nelayan bekerja dengan kerajaan juga di dalam kawasan kajian. Ini menunjukkan kebanyakan nelayan tidak akan melakukan pekerjaan sampingan di luar kawasan atau jauh daripada tempat tinggal mereka. Ini kerana sekiranya kerja sampingan yang dilakukan terlalu jauh dari kawasan tempat tinggal, kemungkinan besar akan menghadapi masalah untuk menjalankan pekerjaan utama. Kajian mendapati hanya 0.63% nelayan yang bekerja sendiri di luar kawasan kajian.

Sebagaimana yang telah dinyatakan sebelum ini, sebilangan besar nelayan tidak bekerja semasa musim tengkujuh. Ini bermakna sebahagian besar kaum nelayan hanya tinggal di rumah sementara menanti berakhirnya musim tengkujuh. Nelayan yang paling ramai tidak mempunyai pekerjaan lain di musim tengkujuh terdiri daripada nelayan mukim Kuala Kuantan iaitu seramai 54 orang.

Walaupun terdapat sebilangan kecil nelayan yang mempunyai pekerjaan lain di musim tengkujuh, dapat dilihat bahawa semua pekerjaan lain yang dilakukan itu hanya bertumpu atau berkaitan dengan aktiviti kelautan. Hasil kajian mendapati jenis pekerjaan lain yang diceburi oleh nelayan di musim tengkujuh ialah menjahit pukat 5.66%, membaiki pukat/jaring 2.52%, menangkap ikan di pinggir pantai sebanyak 3.14%, membuat Bubu 1.89% dan menangkap ikan di sungai 0.63%. Dengan kata lain, pekerjaan yang dilakukan di musim tengkujuh itu tidak lari atau

tidak jauh berbeza dengan pekerjaan utama mereka sebagai nelayan.

Selain di atas, terdapat pekerjaan-pekerjaan lain yang turut dilakukan oleh nelayan semasa musim tengkujuh. Antaranya termasuklah bekerja sebagai buruh kontrak sebanyak 2.52%, berkebun 1.26%, berniaga kedai runcit 0.63% dan menternak haiwan 0.63%. Peratusan yang kecil bagi nelayan yang bekerja dalam sektor-sektor selain daripada perikanan adalah disebabkan oleh ketiadaan kemahiran dan peluang yang jauh dari tempat tinggal mereka.

PEMBAHAGIAN PENDAPATAN

Aspek pembahagian pendapatan nelayan di kawasan yang dikaji adalah bergantung kepada kaedah penangkapan ikan yang digunakan. Bahagian ini hanya akan membincangkan empat bentuk pembahagian pendapatan iaitu pembahagian pendapatan Pukat Tunda, Pukat Jerut, Bubu dan Pancing. Ini kerana keempat-empat kaedah menangkap ikan tersebut adalah yang paling banyak digunakan oleh nelayan. Pembahagian pendapatan ini penting diketahui untuk memahami kaedah ekonomi nelayan di kawasan kajian. Sistem pembahagian pendapatan yang dibuat akan menentukan jumlah pendapatan bulanan bagi nelayan.

PEMBAHAGIAN PENDAPATAN PUKAT TUNDA

Terdapat satu sistem pembahagian pendapatan pukat tunda yang biasa dilakukan oleh nelayan-nelayan di kawasan kajian. Ikan-ikan yang ditangkap akan didaratkan di Kompleks Perikanan LKIM atau di pengkalan atau jeti persendirian. Ikan-ikan ini kemudiannya dijual kepada pemborong-pemborong ikan. Urusan penjualan ikan kepada pemborong dilakukan oleh taukeh bot dan perkakas atau wakilnya.

Pendapatan daripada penjualan ikan kemudiannya ditolak dengan kos perbelanjaan input-input perikanan¹⁶ dan bayaran berlabuh di jeti sebelum dibahagi-bahagikan kepada nelayan yang terlibat. Hasil yang diperoleh selepas ditolak dengan perkara-perkara tersebut dinamakan "Nilai Penangkapan Kasar". Sebanyak 10% daripada "Nilai Penangkapan Kasar" ini akan diberikan kepada tekong bot. Baki pendapatan tersebut dinamakan "Nilai Penangkapan Bersih". "Nilai Penangkapan Bersih" dibahagi dua dengan kadar yang sama di mana satu bahagian diberikan kepada taukeh bot dan perkakas manakala satu bahagian lagi kepada nelayan-nelayan yang menjalankan operasi menangkap ikan.

Bahagian yang diberikan kepada nelayan dibahagi-bahagikan di antara nelayan mengikut sistem panggu.¹⁷ Dalam pembahagian ini tekong dan pembantu tekong masing-masing mendapat dua bahagian (panggu), juruenjin dan juruselam masing-masing mendapat satu setengah bahagian dan awak-awak masing-masing mendapat satu bahagian. Perlu dijelaskan, juruenjin juga memperoleh gaji bulanan sebanyak RM400 atas perkhidmatan membaikpulih enjin dan bot atau kerja-kerja yang berkaitan.

Selain mendapat bahagian masing-masing daripada "Nilai Penangkapan

Bersih”, nelayan juga dibenarkan mengambil “ikan lauk” untuk kegunaan keluarga. Bagaimanapun kebanyakan nelayan didapati menjualkan semula “ikan lauk” di pasar dalam kampung berkenaan untuk mendapatkan wang tunai. Perkara ini sebenarnya merupakan satu perkara lumrah bagi kebanyakan nelayan yang bekerja di bot-bot perikanan besar sama ada di Malaysia atau negara-negara Asia Tenggara yang lain.

PEMBAHAGIAN PENDAPATAN PUKAT JERUT

Secara keseluruhan pembahagian pendapatan bagi pukat jerut adalah seperti berikut, ikan-ikan yang didaratkan akan dijual kepada pemborong dengan harga pasaran. Urusan jualan ikan juga dikendalikan oleh taukeh bot dan perkakas atau wakilnya. Hasil jualan kemudiannya akan ditolak perbelanjaan mengendalikan bot dan bayaran perkhidmatan jeti. Selepas itu 5% hingga 7% daripada “Nilai Penangkapan Kasar” akan diberikan kepada tekong. Setelah ditolak bayaran kepada tekong, hasil yang diperoleh menjadi “Nilai Penangkapan Bersih”.

Sepuluh (50%) daripada “Nilai Penangkapan Bersih” akan diperoleh taukeh bot dan perkakas, manakala 50% lagi akan diberikan kepada tekong, pembantu tekong, juruenjin, juruselam dan awak-awak. Daripada 50% yang diuntukkan tersebut, tekong dan pembantu tekong masing-masing mendapat dua bahagian, juruenjin dan juruselam masing-masing mendapat satu setengah bahagian dan awak-awak mendapat satu bahagian setiap seorang. Sebagaimana Pukat Tunda, Juruenjin Pukat Jerut juga mendapat gaji bulanan iaitu sebanyak RM400. Pembahagian pendapatan Pukat Jerut di atas juga dikenali sebagai Sistem Hap Cop atau sistem “Bekabo”.¹⁸

PEMBAHAGIAN PENDAPATAN BUBU

Sebagaimana yang dijelaskan sebelum ini aktiviti menangkap ikan menggunakan bubu pada masa kini telah dijalankan secara komersil. Di negeri Pahang, kaedah menangkap ikan dengan menggunakan bubu sebilangan besarnya dikendalikan oleh tiga hingga empat orang nelayan. Ikan-ikan yang ditangkap dijual kepada taukeh bot dan perkakas.

Pembahagian pendapatan bagi nelayan bubu adalah seperti berikut, taukeh bot dan perkakas akan mendapat 50% daripada nilai semua tangkapan, manakala 50% lagi diberikan kepada nelayan-nelayan yang terlibat. Daripada 50% yang diperuntukkan nelayan, pembahagian akan dibuat mengikut sistem punggu. Tekong mendapat dua punggu manakala awak-awak masing-masing mendapat satu punggu.

PEMBAHAGIAN PENDAPATAN RAWAI DAN PANCING

Aktiviti menangkap ikan dengan menggunakan rawai dan pancing dapat dikategorikan kepada dua. Pertama nelayan yang merawai dan memancing secara bersendirian. Kedua nelayan yang merawai dan memancing secara berkumpulan. Bagi nelayan

yang merawai dan memancing secara bersendirian mereka mendapat kesemua hasil tangkapan yang dijual.

Bagi mereka yang memancing secara berkumpulan pembahagian pendapatan adalah seperti berikut. Daripada hasil jualan yang diperoleh, pemilik bot dan perkakas akan mendapat dua bahagian manakala nelayan-nelayan di atas bot mendapat satu bahagian setiap seorang. Pembahagian hasil jualan dibuat setelah menolak kos pengendalian bot.

PENDAPATAN NELAYAN

Hasil kajian ini mendapati bahawa sebilangan besar nelayan iaitu sebanyak 88.74% memperoleh pendapatan bulanan melebihi RM500. Ini menunjukkan ramai nelayan pada masa kini mempunyai pendapatan yang berada di atas garis kemiskinan. Pada tahun 2000 kadar garis kemiskinan yang ditetapkan oleh pihak kerajaan adalah sebanyak RM460.¹⁹ Hasil kajian mendapati sebanyak 35.63% nelayan memperoleh pendapatan di antara RM501 hingga RM1000 sebulan. Bilangan nelayan yang memperoleh pendapatan bulanan di antara RM1001 hingga RM2000 mencatatkan peratusan yang paling tinggi iaitu sebanyak 37.51%. Sementara itu, sebanyak 8.75% nelayan memperoleh pendapatan bulanan di antara RM2001 hingga RM3000 dan 3.13% lagi di antara RM3001 hingga RM4000. Nelayan yang memperoleh pendapatan melebihi RM4000 mencatatkan peratusan sebanyak 3.76%. Selebihnya adalah nelayan yang memperoleh pendapatan kurang RM500.

Data-data di atas menunjukkan bahawa sektor perikanan pada masa kini mampu menyumbangkan pendapatan yang tinggi kepada nelayan. Ini juga merupakan jawapan mengapa pekerjaan sebagai nelayan masih diceburi oleh semua golongan umur aktif. Perlu juga dijelaskan bahawa pendapatan nelayan adalah bergantung kepada tugas dan peranan nelayan di atas bot.

Bagi nelayan yang mempunyai pekerjaan sampingan mereka juga memperoleh pendapatan hasil pekerjaan tersebut. Walau bagaimanapun purata pendapatan bulanan hasil pekerjaan sampingan adalah tidak begitu tinggi. Sebanyak 10% nelayan memperoleh pendapatan sampingan kurang daripada RM100 sebulan. Sementara itu sebanyak 5.63% nelayan memperoleh pendapatan sampingan di antara RM101 hingga RM200 sebulan dan selebihnya 6.25% nelayan memperoleh pendapatan sampingan di antara RM201 hingga RM300 sebulan. Dalam pada itu terdapat juga sebilangan kecil nelayan yang memperoleh pendapatan sampingan yang agak tinggi. Didapati sebanyak 2.5% nelayan memperoleh purata pendapatan sampingan bulanan di antara RM401 hingga RM500 dan selebihnya 3.76% nelayan menerima pendapatan sampingan di antara RM501 hingga RM800 sebulan.

Sebagaimana yang telah dijelaskan sebelum ini, terdapat sebilangan nelayan yang mempunyai isteri bekerja untuk mendapatkan pendapatan tambahan kepada keluarga nelayan. Kajian mendapati sebanyak 8.07% nelayan mempunyai isteri bekerja yang memperoleh pendapatan di antara RM101 hingga RM300 sebulan. Selebihnya sebanyak 7.26% nelayan mempunyai isteri bekerja dengan pendapatan

bulanan di antara RM301 hingga RM500. Peratusan ini menunjukkan bahawa pendapatan bagi isteri nelayan yang berkerja masih lagi rendah. Bagi isteri nelayan yang tidak bekerja, mereka menjadi surirumah sepenuh masa.

Selain isteri, terdapat anak-anak nelayan yang turut menyumbang kepada pendapatan ekonomi keluarga. Ini terbukti apabila didapati sebanyak 1.88% nelayan menerima bantuan pendapatan bulanan daripada anak-anak berjumlah RM501 ke atas. Dalam pada itu, sebanyak 13.12% menerima bantuan pendapatan bulanan anak-anak kurang daripada RM100, 1.25% di antara RM101 hingga RM200, 2.5% di antara RM201 hingga RM300 dan 1.88% lagi di antara RM301 hingga RM400.

Hampir keseluruhan nelayan yang dikaji iaitu sebanyak 95.63% tidak mempunyai purata lain-lain pendapatan bulanan. Ini bermakna ramai nelayan hanya bergantung kepada sumber pendapatan daripada pekerjaan utama sahaja. Sementara itu, sebanyak 4.39% memperoleh pendapatan bulanan daripada lain-lain sumber seperti bantuan Kebajikan Masyarakat, dividen simpanan di Lembaga Tabung Haji dan skim-skim Amanah Saham. Daripada peratusan di atas, sebanyak 3.13% menerima purata lain-lain pendapatan bulanan kurang RM100. Selebihnya masing-masing 0.63% menerima lain-lain pendapatan bulanan di antara RM301 hingga RM400 dan RM501 hingga RM600.

PERBELANJAAN NELAYAN

Perbincangan tentang perbelanjaan nelayan ini akan dilihat dari segi perbelanjaan bulanan untuk diri sendiri, perbelanjaan bulanan untuk harian keluarga, perbelanjaan bulanan untuk persekolahan anak-anak dan perbelanjaan bulanan untuk lain-lain perbelanjaan. Kajian mendapati paling ramai nelayan iaitu 36.88% mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi diri sendiri berjumlah di antara RM201 hingga RM300. Sementara itu sebanyak 24.38% nelayan membelanjakan di antara RM301 hingga RM500 sebulan untuk diri sendiri. Nelayan yang mempunyai perbelanjaan untuk diri sendiri lebih RM500 pula adalah sebanyak 8.13%. Selebihnya sebanyak 30.63% nelayan mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi diri sendiri berjumlah RM200 atau kurang. Peratusan di atas menunjukkan purata perbelanjaan bulanan nelayan bagi diri sendiri adalah tidak begitu tinggi.

Dari segi perbelanjaan bulanan untuk harian keluarga, didapati hanya sebanyak 6.25% orang nelayan yang tidak mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi perbelanjaan harian keluarga. Mereka ini secara keseluruhannya adalah nelayan yang belum mendirikan rumahtangga. Bagi nelayan yang mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi perbelanjaan harian keluarga, didapati sebanyak 31.25% nelayan membelanjakan di antara RM201 hingga RM300 sebulan. Sementara itu, sebanyak 30.01% nelayan mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi perbelanjaan harian keluarga di antara RM301 hingga RM500. Bagi nelayan yang membelanjakan pendapatan mereka untuk perbelanjaan harian keluarga melebihi RM500 sebulan adalah sebanyak 15.65%. Selebihnya sebanyak 23.58% nelayan mempunyai purata perbelanjaan harian keluarga RM200 atau kurang dalam sebulan. Berdasarkan

angka di atas juga menunjukkan sebilangan besar nelayan mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi perbelanjaan harian keluarga yang sederhana.

Dilihat dari segi purata perbelanjaan bulanan bagi persekolahan anak-anak, didapati nelayan yang tidak mempunyai purata perbelanjaan bulanan tersebut adalah paling tinggi iaitu sebanyak 31.25%. Hal ini disebabkan, nelayan yang dikaji sebilangan mereka masih belum berkahwin dan jika telah berkahwin masih belum mempunyai anak. Dalam pada itu, terdapat juga pasangan yang mempunyai anak yang masih kecil dan belum bersekolah atau anak sudah tidak bersekolah. Bagi nelayan yang mempunyai purata perbelanjaan bulanan persekolahan anak-anak, sebanyak 39.24% membelanjakan RM200 atau kurang dalam sebulan. Dalam pada itu, 20% nelayan membelanjakan di antara RM201 hingga RM300 sebulan dan 6.88% lagi di antara RM301 hingga RM400 sebulan. Selebihnya sebanyak 2.51% mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi persekolahan anak-anak lebih RM400. Angka di atas menggambarkan bahawa pada masa kini nelayan sanggup membuat pelaburan yang agak tinggi terhadap pendidikan anak-anak mereka. Perkara ini berkait rapat dengan peningkatan taraf hidup nelayan itu sendiri dan kesedaran mereka terhadap kepentingan pendidikan anak-anak.

Lain-lain perbelanjaan merujuk kepada sebarang bentuk pembayaran yang dibelanjakan oleh nelayan selain daripada perbelanjaan diri sendiri, perbelanjaan harian keluarga dan perbelanjaan persekolahan anak-anak. Misalnya perbelanjaan untuk membayar bil perubatan apabila mendapatkan khidmat perubatan dari klinik atau hospital, memberi hadiah untuk majlis perkahwinan saudara-mara, membayar cukai atau lesen dan lain-lain. Sebanyak 46.25% nelayan mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi lain-lain perbelanjaan RM200 atau kurang. Manakala 15% nelayan telah membelanjakan di antara RM201 hingga RM300 sebulan dan 9.38% nelayan lagi di antara RM301 hingga RM400 sebulan. Selebihnya sebanyak 19.39% nelayan mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi lain-lain perbelanjaan melebihi RM400. Daripada keseluruhan nelayan yang dikaji sebanyak 10% nelayan sahaja yang tidak mempunyai purata perbelanjaan bulanan bagi lain-lain perbelanjaan. Hal ini menunjukkan sebilangan besar nelayan telah memperuntukkan wang mereka untuk lain-lain perbelanjaan dalam sebulan.

SIMPANAN NELAYAN

Pada masa kini kebanyakan nelayan telah membuat simpanan bulanan. Ini terbukti apabila didapati sebanyak 81.25% nelayan yang dikaji mempunyai purata simpanan bulanan. Peratusan tertinggi diperoleh bagi nelayan yang mempunyai purata simpanan bulanan melebihi RM400 iaitu sebanyak 26.26%. Sementara itu, 8.13% nelayan membuat simpanan di antara RM301 hingga RM400 sebulan. Bagi nelayan yang membuat simpanan di antara RM201 hingga RM300 adalah sebanyak 5%. Dalam pada itu sebanyak 16.88% nelayan mempunyai purata simpanan bulanan di antara RM101 hingga RM200 dan selebihnya sebanyak 25% nelayan lagi membuat simpanan bulanan kurang daripada RM100. Nelayan yang tidak mempunyai simpanan

bulanan hanya sebanyak 18.75%. Perlu dijelaskan, purata simpanan bulanan nelayan adalah sangat dipengaruhi oleh jumlah pendapatan dan perbelanjaan bulanan mereka.

Perangkaan di atas menunjukkan bahawa nelayan di negeri Pahang pada masa kini mempunyai purata simpanan bulanan yang tinggi. Ia sekaligus memperlihatkan bahawa bidang perikanan di negeri Pahang sebenarnya mampu memberikan kesenangan dan kekayaan kepada nelayan. Pada masa kini ramai nelayan telah menyimpan wang mereka di bank atau institusi kewangan lain seperti di tabung haji sama ada dalam bentuk akaun simpanan, amanah saham, insurans dan lain-lain.

PEMILIKAN HARTA

Hak milik harta nelayan yang dikaji dapat dibahagikan kepada empat kategori iaitu rumah, tanah, kenderaan dan binatang ternakan. Bagi kategori harta berbentuk rumah, ia dipecahkan kepada tiga jenis iaitu rumah kediaman, rumah sewa dan rumah kedai. Kajian mendapati sebilangan besar nelayan iaitu seramai 116 orang nelayan memiliki sebuah rumah kediaman. Dalam pada itu, terdapat juga seramai dua orang nelayan yang memiliki dua buah rumah kediaman di mana kedua-dua nelayan tersebut berasal dari mukim Kuala Kuantan. Dari segi harta berbentuk rumah sewa, didapati seramai lima orang nelayan memiliki sebuah rumah sewa. Manakala empat orang nelayan lagi memiliki harta berbentuk sebuah rumah kedai. Selebihnya seramai 41 orang nelayan tidak memiliki sebarang harta berbentuk rumah.

Dari segi hak milik harta nelayan yang berbentuk tanah, ia dilihat bukan sahaja kepada jenis tanah tetapi juga keluasan tanah yang dimiliki. Empat jenis tanah yang dapat dikenal pasti dimiliki oleh nelayan adalah tanah tapak rumah, kebun kelapa, kebun kelapa sawit dan lain-lain jenis tanah. Seramai 70 orang nelayan yang dikaji mempunyai tanah tapak rumah. Daripada bilangan ini, seramai 32 orang nelayan mempunyai keluasan tanah tapak rumah 0.25 ekar atau kurang.

Bagi pemilikan tanah kebun kelapa pula, secara keseluruhan hanya seramai tujuh orang nelayan yang memiliki tanah kebun kelapa dengan keluasan di antara satu ekar hingga lapan ekar. Seramai satu orang nelayan sahaja yang memiliki tanah kebun kelapa sawit dan dua orang lagi mempunyai lain-lain jenis tanah. Separuh daripada bilangan nelayan yang dikaji iaitu seramai 80 orang tidak memiliki sebarang jenis tanah. Kajian ini mendapati tidak ada nelayan yang memiliki jenis tanah seperti kebun getah, sawah padi, kebun buah-buahan, kebun sayuran dan kebun tanaman campuran. Ini menunjukkan, walaupun nelayan memperoleh pendapatan yang lumayan tetapi mereka tidak cenderung untuk membuat pelaburan dengan cara membeli dan mengusahakan tanah.

Dari segi hak milik harta berbentuk kenderaan, seramai 82 orang nelayan memiliki sebuah motosikal, empat orang memiliki dua buah motosikal dan seorang sahaja yang memiliki tiga buah motosikal. Jelas menunjukkan bahawa lebih separuh daripada bilangan nelayan memiliki motosikal sebagai kenderaan utama. Ini memandangkan harga motosikal tidak begitu mahal dan mampu untuk dimiliki.

Perkara ini selaras dengan tugas nelayan yang kebanyakan mereka hanya bekerja sebagai awak-awak di bot-bot perikanan.

Sementara itu, nelayan yang memiliki kenderaan berbentuk kereta adalah seramai 13 orang. Daripada jumlah tersebut seramai 12 orang mempunyai sebuah kereta, manakala seorang lagi memiliki dua buah kereta. Selain kereta, seramai dua orang nelayan memiliki sebuah van dan dua orang lagi memiliki sebuah lori. Nelayan-nelayan, walaupun mereka bekerja menangkap ikan di laut, mereka turut membeli kereta, van atau lori sebagai satu pelaburan dan keperluan.

Selain kenderaan-kenderaan di atas, nelayan turut mempunyai basikal. Dalam kategori ini, seramai 32 orang nelayan memiliki sebuah basikal, enam orang memiliki dua buah basikal, tujuh orang memiliki tiga buah basikal dan dua orang lagi memiliki empat buah basikal. Dalam kajian ini, bilangan basikal yang dimiliki oleh nelayan bukan hanya terhad kepada basikal orang tua tetapi merangkumi basikal yang dimiliki oleh anak-anak mereka. Oleh sebab itu, bilangan basikal yang dimiliki oleh sesetengah nelayan mencapai sehingga empat buah iaitu mengikut bilangan anak-anak mereka.

Memandangkan pekerjaan utama adalah menangkap ikan, bilangan nelayan yang memiliki sebuah bot agak ramai iaitu 73 orang. Hanya seorang nelayan yang memiliki dua buah bot. Sementara itu, seramai sepuluh orang nelayan yang memiliki sebuah perahu dan seorang nelayan lagi memiliki sebanyak lima buah perahu. Ini menunjukkan bahawa perahu masih lagi digunakan untuk ke laut walaupun majoriti nelayan pada hari ini telah menggunakan bot moden yang dilengkapi dengan enjin. Nelayan yang masih menggunakan perahu ini adalah nelayan yang pergi ke laut secara individu dan biasanya melakukan aktiviti menangkap ikan dengan menggunakan pancing. Selebihnya iaitu seramai 25 orang nelayan tidak memiliki sebarang harta berbentuk kenderaan.

Selain rumah dan kenderaan, sebilangan nelayan turut memiliki harta berbentuk haiwan ternakan. Dalam kategori pemilikan harta berbentuk haiwan ternakan, seramai dua orang nelayan yang mempunyai lembu dengan bilangan di antara seekor hingga lima ekor. Sementara itu, masing-masing seorang nelayan yang mempunyai bilangan lembu di antara enam ekor hingga sepuluh ekor, 11 ekor hingga 20 ekor dan 21 ekor hingga 40 ekor. Bagi nelayan yang memiliki kerbau didapati seramai tiga orang yang memiliki kerbau dengan bilangan enam ekor hingga sepuluh ekor. Seramai sepuluh orang nelayan pula memiliki kambing/biri-biri dengan bilangan di antara lima ekor hingga 40 ekor.

Di samping memelihara haiwan ternakan di atas, terdapat seramai 53 orang nelayan yang memiliki ayam dengan bilangan di antara lima ekor hingga 40 ekor. Daripada jumlah tersebut, nelayan yang memelihara ayam dengan bilangan di antara lima ekor hingga sepuluh ekor adalah paling ramai iaitu seramai 32 orang. Selain ayam, itik juga ditenak oleh sebilangan kecil nelayan. Hanya seramai empat orang nelayan yang memiliki binatang peliharaan itik dengan bilangan di antara lima ekor hingga sepuluh ekor. Berdasarkan penjelasan tentang pemilikan haiwan ternakan ini, jelas menunjukkan kebanyakan nelayan lebih gemar memelihara ayam. Ini kerana ayam merupakan haiwan yang mudah dipelihara. Ayam dipelihara untuk daging dan

telurnya di mana ia akan dijadikan lauk ketika nelayan tidak turun ke laut pada musim tengkujuh.²⁰

Bilangan nelayan yang tidak memiliki sebarang jenis ternakan agak tinggi iaitu seramai 102 orang. Daripada kajian ini, didapati bahawa binatang ternakan seperti lembu, kerbau dan kambing/biri-biri tidak menjadi binatang ternakan utama kerana tidak mempunyai bekalan rumput yang mencukupi. Ini kerana majoriti rumah kediaman nelayan terletak di kawasan berpasir yang tidak mempunyai rumput atau tumbuhan yang sesuai untuk makanan lembu, kerbau dan kambing/biri-biri. Disebabkan keadaan ini, ramai nelayan yang tidak memiliki sebarang jenis ternakan dan hanya memelihara ayam sahaja. Ini kerana binatang ternakan ayam lebih senang dari segi menyediakan bekalan makanan yang lazimnya terdiri daripada sisa-sisa makanan. Walau bagaimanapun memelihara ayam bukanlah suatu pekerjaan yang dilakukan secara serius.

KESIMPULAN

Berdasarkan perbincangan di atas, jelas menunjukkan bahawa setelah lebih 30 tahun usaha pembangunan dilakukan oleh pihak kerajaan, masyarakat nelayan telah mengalami banyak perubahan, terutamanya dari segi taraf sosioekonomi mereka yang semakin bertambah baik. Realiti ini dapat dilihat kepada nelayan-nelayan di negeri Pahang pada masa kini yang sebilangan besar mereka adalah terdiri daripada nelayan-nelayan komersil. Mereka menjalankan operasi menangkap ikan dengan menggunakan bot-bot dan perkakas perikanan moden. Ini menunjukkan berlakunya peningkatan dalam penggunaan teknologi perikanan moden di kalangan masyarakat nelayan. Sekaligus membuktikan usaha kerajaan meningkatkan penggunaan teknologi moden dalam sektor perikanan telah mendatangkan kesan positif.

Perubahan dalam pekerjaan menangkap ikan turut dipengaruhi oleh taraf pendidikan nelayan itu sendiri. Sebilangan besar nelayan sekarang-kurangnya telah menerima pendidikan di peringkat sekolah rendah. Dengan pendidikan asas yang mereka perolehi, sebilangan besar nelayan telah berusaha untuk memperbaiki taraf hidup masing-masing khususnya melalui pembaikan dalam pekerjaan utama iaitu menangkap ikan.

Walaupun bagaimanapun, pada masa kini kebanyakan nelayan masih lagi bertugas sebagai awak-awak. Mereka yang memegang jawatan penting dalam sebuah bot seperti tekong, juruengin dan juruselam hanya terdiri daripada nelayan-nelayan yang berpengalaman luas. Nelayan juga masih ramai yang bekerja dalam bot yang dimiliki oleh taukeh bot dan perkakas. Sungguhpun nelayan menerima pendapatan yang agak baik, tetapi pendapatan tersebut sangat bergantung kepada jumlah tangkapan yang didaratkan.

Pendapatan yang diterima oleh nelayan tidak semua dibelanjakan untuk diri sendiri, keperluan harian keluarga, keperluan sekolah anak-anak dan lain-lain. Hasil pendapatan yang tidak dibelanjakan akan disimpan di bank atau institusi kewangan lain. Perkara ini menunjukkan kesedaran nelayan untuk menabung demi keperluan

masa depan adalah tinggi.

Oleh kerana nelayan menerima pendapatan yang baik, pada masa kini sebilangan besar mereka telah memiliki rumah kediaman sendiri. Malah ada yang memiliki rumah sewa atau rumah kedai. Setiap rumah telah dibekalkan dengan kemudahan-kemudahan asas oleh pihak kerajaan. Kemasukan kemudahan asas seperti elektrik, air dan telefon telah menjadikan tempat kediaman nelayan menjadi lebih selesa. Rumah-rumah juga telah dilengkapi dengan pelbagai perkakas elektrik yang memudahkan lagi pekerjaan harian nelayan, isteri dan anak-anak mereka di rumah.

Selain rumah, ramai nelayan turut memiliki harta berbentuk tanah. Tanah yang dimiliki terdiri daripada tanah tapak rumah dan tanah kebun. Walau bagaimanapun tanah yang dimiliki oleh nelayan dari segi saiznya adalah kecil. Ini kerana nelayan tidak cenderung untuk membuat pelaburan dengan cara membeli tanah. Peningkatan taraf hidup nelayan juga dapat dilihat melalui pemilikan harta berbentuk kenderaan. Majoriti nelayan sekurang-kurangnya mempunyai motosikal, malah ada yang memiliki kereta, van dan lori. Nelayan juga didapati mempunyai bot sendiri sebagai satu keperluan dalam pekerjaan mereka iaitu menangkap ikan. Secara keseluruhan dapat dikatakan, nelayan pada masa kini bukanlah golongan yang mempunyai taraf sosioekonomi yang rendah sebagaimana sebelum pelaksanaan DEB. Banyak perubahan positif yang berlaku ke atas masyarakat nelayan kesan daripada usaha pembasmian kemiskinan yang dilakukan oleh pihak kerajaan. Bagaimanapun, kejayaan yang dicapai ini belum lagi mencapai tahap sepenuhnya iaitu kemiskinan sifar.

NOTAHUJUNG

1 Untuk maklumat lanjut sila lihat Mohd. Hafiah Piei, "Prestasi Dasar Ekonomi Baru dalam Konteks Pembasmian Kemiskinan dan Penyusunan Semula Masyarakat", dalam Chamhuri Siwar, Mohd. Hafiah Piei (ed.), **Dasar dan Strategi Pembasmian Kemiskinan: Kumpulan Rencana Tentang Kemiskinan**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1988, hal. 242-290.

2 Mohammad Raduan Mohd. Ariff, **Perusahaan Perikanan di Semenanjung Malaysia**, Jabatan Penerbitan Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1988, hal. 123.

3 **Ibid.**

4 Firth, Rosemary, **Housekeeping among Malay Peasants**, 2nd ed., The Athlone Press, London, 1966.

5 Wan Abdul Kadir Wan Yusoff, "Kajian Sosio-Ekonomi Komuniti Nelayan dan Petani: Satu Kajian Perbandingan Pekerjaan, Pendapatan, Penggunaan dan Simpanan di Kampung Kedai Buluh dan Kampung Dal, Kelantan", Tesis Sarjana Sastera, Fakulti Sastera and Sains Sosial, Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 1974.

6 Wan Hashim Wan Teh, **Komuniti Nelayan di Pulau Pangkor: Beberapa Aspek Ekonomi dan Sosial**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1980.

7 Ishak Shari, **Ekonomi Nelayan: Pengumpulan Modal, Perubahan Teknologi dan Pembezaan Ekonomi**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1990.

8 Raymond Firth, **Nelayan Melayu: Ekonomi Tani Mereka**, Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1990.

9 Mahathir Mohamad, **Memerangi Kemiskinan: Peladang, Penternak dan Nelayan**, Lembaga Pertubuhan Peladang, Kuala Lumpur, 1994.

10 Untuk mendapatkan maklumat lanjut tentang tujuan DEB, sila lihat Mohamed Aslam, Azhar Harun, "Dasar Ekonomi Baru: Satu Sorotan Falsafah dan Pencapaian", dalam Mohd. Rosli Mohamad, Mohamed Aslam Gulam Hassan (ed.), **Pembangunan Ekonomi Malaysia Era Globalisasi**, Penerbit Universiti Malaya, Kuala Lumpur, 2000, hal. 108-109.

11 Untuk mendapatkan penjelasan lanjut tentang perkara ini, sila lihat John C. Sainsbury, **Kaedah Penangkapan Ikan Secara Komersil: Pengenalan Kepada Bot dan Alatan**, (terjemahan Abdul Rahim Ibrahim dan Khalid Samo), Dewan Bahasa dan Pustaka, Kementerian Pendidikan Malaysia, Kuala Lumpur, 1992, hal. xvi-xix. Lihat juga Mohamad Raduan Mohd. Ariff, **Op. Cit.**, hal. 53-59.

12 Sila lihat **Jilid 1 Perangkaan Tahunan Perikanan 1998**, Jabatan Perikanan Malaysia, Kuala Lumpur, 2001, hal. 65-66.

13 Sila lihat Persatuan Nelayan Kawasan Kuala Selangor, "Projek Unjam-unjam", Tugu Bahtera (M) Sdn. Bhd., 2002, dalam http://www.pnkks.com.my/pro_unjam.htm.

14 Untuk penjelasan lanjut tentang pelaburan modal nelayan sebelum tahun 1970an, sila lihat Raymond Firth, **Op. Cit.**, hal. 35-78.

15 Untuk maklumat lanjut tentang penternakan udang harimau, sila lihat Aizam Zainal Abidin (ed.), **Ternakan Udang Laut: Panduan Khusus Ternakan Udang Harimau**, Penerbit Universiti Pertanian Malaysia, Serdang, 1996.

16 Kos input-input perikanan antaranya termasuklah perbelanjaan untuk air batu, minyak, makanan di laut, alat-alat dapur dan lain-lain lagi.

17 Pangu adalah bahagian hasil tangkapan yang diterima oleh nelayan mengikut nisbah masing-masing. Sebagai contoh hasil tangkapan adalah sebanyak 1000kg. 1000kg ini akan dibahagikan kepada dua di mana 500kg akan diberikan kepada taukeh bot dan perkakas, manakala 500kg lagi diberikan kepada nelayan-nelayan. Seandainya nelayan yang terlibat adalah 10 orang dan terdapat seorang tekong, nelayan akan menerima satu bahagian sementara tekong menerima dua bahagian. Dari itu jumlah yang diterima oleh tekong ialah 90.92kg, sementara tiap-tiap seorang nelayan menerima 45.46kg.

18 Pembahagian pendapatan Pukat Jerut di Semenanjung Malaysia sebenarnya dapat dibahagikan kepada dua sistem iaitu “Sistem Ikan Petak” dan “Sistem Hap Cop”. Maklumat lanjut tentang kedua-dua sistem ini, sila lihat Mohammad Raduan Mohd Ariff, **Op. Cit.**, hal. 128-129.

19 Sila lihat Ali Azhar Sulaiman, “Senario Setinggalan di Malaysia”, dalam “Peka: Penyebar Warkah”, Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan, Buletin 3, 2000, dalam <http://www.kpkt.gov.my/buletin/peka3-2000/>.

20 Mohammad Raduan Mohd Ariff, **Op. Cit.**, hal. 140.